Naxçıvan MR Arxivi – 100

Qədim diyarın yaddaş xəzinəsi

Ümummilli liderin bioqrafiyasının gənclik illəri bu arxivlə bağlı olub

Arxivlər mənsub olduğu xalqın keçmişini özündə yaşadan yaddaş xəzinəsidir. Burada bütöv bir millətin yaddaşı, kimliyi və taleyi qorunur. Naxçıvan Dövlət Arxivi də əsrin əvvəlindən bu günə qədər muxtar respublikanın taleyüklü yolunu əks etdirən zəngin materialları mühafizə edir. Bu il 100 illik yubileyi qeyd olunan bu müəssisə qədim diyarın tarixini, insanların həyatını, dövlətçilik yolunu və mədəni irsini gələcək nəsillərə çatdırmaqla yanaşı, həm də fəaliyyəti ilə ötən dövrdə milli yaddaşın ən etibarlı qoruyucusuna çevrilmişdir.

İdarənin rəisi Mehman Məmmədovla söhbətimizə Naxçıvanda arxiv işinin yaranması dövrünə nəzər salmaqla başladıq. Müsahibimiz bildirdi ki, ölkəmizdə arxiv işinin təşkili 1920-ci ilin dekabrından başlayır. Azərbaycan İnqilab Komitəsinin sədri Nəriman Nərimanovun imzaladığı "Vahid dövlət arxiv fondunun yaradılması və Xalq Maarif Komissarlığı yanında Mərkəzi Dövlət Arxivinin təşkili haqqında" dekreti rəhbər tutan Naxçıvan MSSR Mərkəzi İcraiyyə Komitəsi 1925-ci il dekabrın 13-də Naxçıvan MSSR-də Mərkəzi Dövlət Arxivinin yaradılması haqqında Qərar qəbul etmişdir.

Naxçıvan MSSR Mərkəzi Dövlət Arxivi Naxçıvan MSSR Xalq Maarif Komissarlığının tərkibində fəaliyyət göstərmiş, Azərbaycanda arxiv orqanlarının yenidən təşkili ilə əlaqədar 1930-cu ildə Naxçıvan MSSR Mərkəzi Dövlət Arxivi fondu təşkil edilmişdir. 1960-cı ilə qədər Arxiv İdarəsi və Mərkəzi Dövlət Arxivi Naxçıvan MSSR Xalq Daxili İşlər Komissarlığının tabeliyində olmuşdur. XX əsrin 60-cı illərində muxtar respublikada bu təşkilat Daxili İşlər Nazirliyinin tabeliyindən çıxarılaraq Nazirlər Sovetinin tabeliyinə verilmişdir.

M.Məmmədov qeyd etdi ki, hazırda idarənin tabeliyində muxtar respublika Dövlət Arxivi, 7 rayon və şəhər arxivi fəaliyyət göstərir. Naxçıvan Muxtar Respublikası Dövlət Arxivində XIX əsrin əvvəllərindən başlayaraq bu günümüzə kimi qiymətli sənədlər saxlanılır. XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəllərinə aid sənədlər Naxçıvan Qəza Polis İdarəsinə, Xalq Məktəbləri Müdiriyyətinə, Torpaq Şöbəsinə, Culfa, Şahtaxtı, Baş Noraşen gömrük məntəqələrinə, Culfa Post – Teleqraf Kontoruna, Ordubad Ali İbtidai məktəbinə aid sənədlərdir. Həmçinin Dövlət Arxivində 1918-20-ci illərdə ermənilərin Naxçıvan, Ordubad, Şərur-Dərələyəz qəzalarına hücumlarını, burada törətdikləri soyqırımı hadisələri haqqında məlumatları özündə əks etdirən sənədlər mühafizə olunur. Ümumilikdə, Naxçıvan Dövlət Arxivində 778 fond üzrə 500 minə yaxın kağız əsaslı sənəd, 4157 kinolent, 74 min 861 fotoşəkil qorunub saxlanılır.

Həmsöhbətimiz onu da vurğuladı ki, dahi şəxsiyyət Heydər Əliyevin də gənclik dövrünün bir neçə ili Naxçıvan Dövlət Arxivi ilə bağlı olub. Belə ki, arxivdə saxlanılan sənədlərə görə, 15 oktyabr 1941-ci il tarixdə 80 nömrəli əmrlə Naxçıvan MSSR Xalq Daxili İşlər komissarının razılığı ilə Əliyev Heydər Əlirza oğlu Naxçıvan MSSR Xalq Daxili İşlər Komissarlığının Mərkəzi Dövlət Arxivinə elmi işçi vəzifəsinə qəbul olunub, 6 iyun 1942-ci il tarixli 121 nömrəli əmrlə Dövlət Arxivinin Məxfi şöbəsinə müdir vəzifəsinə təyin edilib.

Ulu öndər burada uzun illər Naxçıvan Arxiv İdarəsinə rəhbərlik etmiş Paşa Əhmədov, Kərim Bayramov və başqaları ilə çiyin-çiyinə çalışıb. Ümummilli lider Dövlət Arxivində işlədiyi müddətdə respublikada, o cümlədən Ordubad, Culfa, Əbrəqunus (indiki Culfa) rayonlarında arxivlərin qaydaya salınmasında, təşkilatlarda yaranmış sənədlərin arxivə təhvil verilməsində xüsusi xidmətlər göstərib. 1943-cü il iyulun 3-nə kimi Naxçıvan Dövlət Arxivinin məxfi şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışan dahi şəxsiyyət 14 iyul 1943-cü ildə Naxçıvan MSSR Xalq Komissarlar Sovetində ümumi şöbəyə müdir təyin olunub.

Dövlət Arxiv İdarəsinin rəisi bildirdi ki, ulu öndər Heydər Əliyev digər sahələrdə olduğu kimi, arxiv işinə də xüsusi diqqət yetirmişdir. Dövlət arxivlərinə xüsusi qayğı ilə yanaşan dahi şəxsiyyətin hakimiyyətə gəlişi ilə ölkəmizdə arxivlərin fəaliyyəti genişləndirilmiş, bu müəssisələr ixtisaslı kadrlarla təmin olunmuş, onların maddi–texniki bazası gücləndirilmişdir. Ulu öndərin bilavasitə rəhbərliyi ilə arxiv işinin yeni dövrün tələblərinə uyğunlaşdırılmasına start verilmiş, ölkəmizdə ilk dəfə 22 iyun 1999-cu ildə arxiv işi sahəsində fəaliyyəti tənzimləyən "Milli arxiv fondu haqqında" Qanun qəbul edilmişdir. Dahi şəxsiyyətin təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə hazırlanmış bu qanun respublikamızda arxiv quruculuğunun gələcək istiqamətlərini, arxiv işinin planlı şəkildə inkişaf strategiyasını müəyyənləşdirmişdir.

Ümummilli liderin arxiv işinə diqqət və qayğısı bu gün onun layiqli davamçısı Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Dövlət başçısının 2020-ci il 12 fevral tarixli Sərəncamı ilə "Azərbaycan Respublikasında arxiv işinin inkişafına dair 2020–2025-ci illər üçün Dövlət Proqramı" təsdiq olunub. Proqram ölkəmizdə arxiv işinin inkişafında yeni perspektivlər açıb. Belə ki, bu sahədəki qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi və beynəlxalq təcrübəyə uyğunlaşdırılması həyata keçirilir. Həmçinin xarici ölkələrdə saxlanılan Azərbaycanla bağlı sənədlərin ölkəmizə gətirilməsi, arxiv işinin modernləşdirilməsi, milli arxiv fondu sənədlərinin etibarlı mühafizəsi, informasiya axtarışı imkanlarının genişləndirilməsi və istifadəsi imkanlarının artırılması məqsədilə zəruri addımlar atılır.

Ölkə rəhbərinin bu sahəyə göstərdiyi qayğının nəticəsi olaraq bu gün muxtar respublikanın hər bir bölgəsində ən müasir texnologiya və avadanlıqlarla təmin olunmuş arxiv idarələri fəaliyyət göstərir. Həmçinin Naxçıvan regional "ASAN xidmət" mərkəzində əhaliyə arxiv xidmətləri də göstərilir. Bir sözlə, dövlət tərəfindən göstərilən bu qayğı arxivlərimizin daha da inkişaf etdirilməsinə, xalqımızın qədim və zəngin tarixinin layiqincə qorunmasına yeni imkanlar açır.

M.Məmmədov qeyd etdi ki, muxtar respublikanın dövlət arxivlərində Naxçıvanın son yüz illik tarixində baş verən ictimai–siyasi proseslər, sosial–iqtisadi və mədəni hadisələr haqqında çox zəngin və maraqlı baza mövcuddur. Təsadüfi deyil ki, regionda fəaliyyət göstərən elm və ali təhsil müəssisələrinin əməkdaşları, tələbə və müstəqil tədqiqatçılar üçün Naxçıvan arxivləri zəngin mənbə rolunu oynayır. Ötən əsrin həm əvvəllərində, həm də sonunda Azərbaycanın milli dövlətçilik tarixində gedən prosesləri, eyni zamanda, bu proseslərdə Naxçıvanın rolunu nəzərə alsaq, bununla bağlı arxiv sənədlərinin nə qədər qiymətli olduğunu görə bilərik.

Naxçıvan Dövlət Arxivi bu gün təkcə muxtar respublikanın deyil, ümumilikdə, ölkəmizin son 100 illik tarixinin dərindən öyrənilməsində mühüm mənbələrdən biridir. Bu zəngin mənbə müstəqilliyimizin bərpasından sonrakı dövrdən indiyədək onlarla elm insanına, tədqiqatçı və jurnalistlərə bu və ya digər mövzularda işləmək üçün geniş imkanlar açıb, yeni faktların üzə çıxarılmasında əvəzsiz rol oynayıb.

Ümid edirik ki, Naxçıvan Dövlət Arxivi bu missiyasını bundan sonra da uğurla davam etdirəcək, tarixi keçmişimizin həm qorunmasına, həm də düzgün təbliğ olunmasına yeni töhfələr verəcək.

Səbuhi HƏSƏNOV
XQ
Naxçıvan